

Милица Б. Шиљак¹
Универзитет у Источном Сарајеву
Филозофски факултет Пале
Катедра за социологију
Пале (Република Српска - Босна и Херцеговина)

УДК 316.624:316.7(497.6 РС)(049.32)

Осврћ

Примљен 28/04/2020

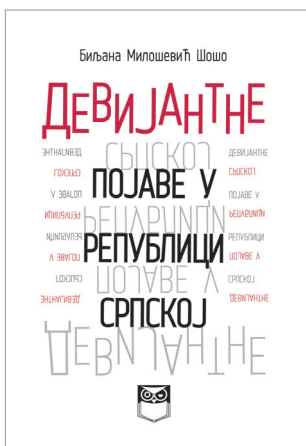
Измењен 14/06/2020

Прихваћен 15/06/2020

doi: [10.5937/socpreg54-26334](https://doi.org/10.5937/socpreg54-26334)

ДОПРИНОС ИСТРАЖИВАЊУ ПАТОЛОШКИХ ПОЈАВА У РЕПУБЛИЦИ СРПСКОЈ

(Биљана Милошевић Шошо, *Девијантне појаве у Републици Српској*, Источно Сарајево: Завод за уџбенике и наставна средства, 2018, 118 стр.)

Сажетак: Дјело „Девијантне појаве у Републици Српској“, ауторке др Биљане Милошевић Шошо, представља научни допринос изучавању социопатолошких појава са посебним освртом на друштва у транзиционом процесу. Монографија је синтеза најважнијих теоријских приступа у социјалној патологији и емпиријских показатеља о најзаступљенијим облицима девијантног понашања у Републици Српској. Ауторка изражава критички став према постојећем друштвено - вриједносном систему, што се одређује као детерминанта за настанак и развој одређених форми социопатолошког понашања у друштву Републике Српске.

Кључне ријечи: девијантне појаве, друштвена условљеност, Република Српска.

Монографија *Девијантне појаве у Републици Српској*, ауторке Биљане Милошевић Шошо, обима 118 страна, представља дио резултата научног истраживања „Друштвене промјене у Републици Српској“ из 2016. и 2017. године. Књига представља ауторкино изучавање чинилаца девијантног понашања у Републици Српској, као и друштвених услова који утичу на настанак и ширење девијантног понашања. Поред Предговора, Увода и Закључног разматрања са адекватном литературом и преводом резимеа на енглески језик, књига садржи и теоријско-концептуални оквир разумијевања проблема и емпиријско истраживање, дато табеларним приказом.

У Уводу, ауторка нас упознаје са самим предметом истраживања, девијантним појавама у Републици Српској, указујући на сложеност интеракција између

¹ milica.siljak@ffuis.edu.ba

појединца и друштва, као и условљености таквих појава од стране друштва. Наглашава се потреба за мултидисциплинарним приступом овом проблему уз уважавање појединачних приступа психологије, кривичног права и социологије криминалитета, како би се потпомогло друштвеној пракси за превенцију различитих форми патолошког понашања. Такав став нам на почетку указује, да ауторка овом проблему приступа адекватно и систематично и да ће резултати истраживања бити веома значајни за заједницу која настоји превентивно дјеловати.

У првом поглављу под називом „Теоријско-концептуални оквир разумијевања проблема”, полази се од дефинисања девијантности са знацима да нешто што се квалификује као „девијантно” осцилира у различитим временским периодима конкретног друштва. Ауторка појам девијантности сагледава на основу учења најзначајнијих социолога о овом проблему, међу којима су Диркем, Мертон, Лемерт, Бекер, али и са аспекта домаћих социолога. Потпуност у одређењу појма девијантног, постигнута је представљањем резултата емпиријског истраживања у другом дијелу монографије. „Девијантна понашања су својеврсни (специфични) показатељи, који изражавају структуралне друштвене поремећаје – у којима појединци настоје да остваре своје потребе или да задовоље своје нагоне на општедруштвено неприхватљив или мање прихватљив начин” (Милошевић Шошо, 2013, стр. 38). Поред одређења појма, наводе се најзначајнији критеријуми за одређење девијантности, међу којима су они Фромови који их дели на нормативне, реактивне, вриједносне и критеријум људских потреба. Наглашавајући Фромове закључке да узроке девијантности можемо наћи у класној неједнакости и таквим друштвеним стањима у којима се човјек осјећа несигурно, можемо закључити да се у таквом стању налази и наше друштво у коме појединци испољавају понашање које можемо одредити као девијантно. Битно је нагласити да је ауторка сагледала критеријуме и са аспекта криминологије, психологије и тиме допринијела да приступ у изучавању девијантности не буде једностран и непотпун.

Поред дефинисања критеријума за одређење девијантности, ауторка наводи типологије девијантног понашања, од којих су најзначајније оне које је понудила позитивистичка и функционалистичка школа, али и домаћих социолога Ђурића, Јанковића и Пешића, Југовића, те Шпадијер-Џинић. Истиче се значај социолошких теорија с циљем да се прикажу друштвени утицаји на девијантно понашање, у овом случају у друштву Републике Српске. Међу најутичајнијим теоријама, наводе се учења француске школе и њених представника (Габријел Тард, Емил Диркем), учење њемачке социолошке школе и њених представника (Франц фон Лист, Густав Ашафенбург), учење чикашке школе и њених представника (Шо и Мекеј, Вилијем Томас и Флоријан Знањецки, Луис Вирт, Едвин Садерленд, Данијел Глејзер и др.). Ауторка даје предност и значај савременим социолошким теоријама за изучавање девијантности, гдје посебно истиче теорију аномије, теорију поткултура, теорију различитих могућности. На крају првог дијела, истиче се друштвени значај проучавања савремених социопатолошких појава, полазећи од доприноса у изучавању Платона, Аристотела, Цицерона и Сенеке у античком периоду, преко доба просвјетитељства, до стасавања позитивизма, у ком се истиче значај Ломброза. „Може се закључити да је друштвени значај за проучавање социопатолошких проблема евидентан кроз историју и да његов интензитет не слаби ни данас” (Милошевић Шошо, 2018, стр. 34). Следи ауторкино објашњење утицаја окружења на девијантно понашање, гдје се истиче значај

социјализације, а у овом случају, неуспјеле социјализације. С правом се наводи утицај образовања, науке, културе на обликовање свијести и да неуспјешна социјализација доприноси дестабилизацији друштвеног система и система вриједности.

У другом дијелу књиге, под називом Емпиријско истраживање, прије свега изложени су циљеви и задаци истраживања, гдје се поставља задатак да се утврди постојање девијантних појава у друштву Републике Српске, као и утицај социокултурних фактора на настанак и развој девијантних појава. Циљ је утврдити детерминанте које утичу на развој и ширење девијантних појава у Републици Српској. Након постављеног хипотетичког оквира да је девијантност исход немогућности културног остваривања, на узорку од 220 испитаника, кориштењем квотног узорка, теренско анкетирање је проведено од октобра 2016. године, до јануара 2017. године у седам општина Републике Српске. Приказом социодемографских карактеристика испитаника, као и осталих истраживачких налаза, ауторка показује одлично методолошко знање и снажљивост приликом обраде и анализе података, који су и табеларно приказани. Из емпиријских показатеља се изводи закључак да су девијантна понашања, између осталог, посљедица ратних дешавања на простору бивше Југославије, почев од 90-их година XX вијека, која се манифестују у виду криминала, корупције, деструкције, самодеструкције личности, и пољуљаног система вриједности. Резултати истраживања показују да је најизраженији облик девијантног понашања у Републици Српској криминал (91,4% испитаника сматра да је криминал најизраженији облик девијантног понашања) и корупција (89,5% испитаника сматра да је корупција у виду примања мита најизраженија у друштву Републике Српске), док су незапосленост и сиромаштво један од највећих социјалних проблема у друштву (испитаници сматрају да је незапосленост у удјелу од 98,6% изражена као највећи социјални проблем, а сиромаштво у 91,8% случајева). Појединцу и великом дијелу популације у друштву Републике Српске намећу се одређене „новокомпоноване“ друштвене вриједности, како то ауторка наводи, а од избора истих, зависиће и понашање појединаца. „Најтежи облици девијантног (па и криминогеног) понашања изражени су у друштвима са изразитим друштвеним неједнакостима, као и у друштвима са високом стопом сиромаштва и незапослености (Милошевић Шошо, 2018, стр. 47). На основу добијених резултата емпиријског истраживања уочавамо да се на сиромаштво и незапосленост гледа као на веома заступљен феномен у друштвима транзиције, какво је и друштво у Републици Српској.

Истраживањем утицаја постмодерних вриједности на развој девијантних понашања, ауторка с правом наглашава да су материјалне потребе постале доминантне, тако су се промијениле и вриједносне оријентације код појединаца, које су утилитаристички настројене. Резултати показују да се традиционалне вриједности налазе пред ударом нових, који могу довести до кризе свијести, а самим тим и друштва. Можемо примјетити да кроз приказ резултата истраживања, не мањка ауторкин критички став према феноменима присутним у друштву Републике Српске, као што је корупција, појава прекаријата (као посљедице недовољне прилагођености појединаца новим трендовима и притисцима глобализације), уз ослањање на Стендингово тумачење прекаријата и прекарности који могу условити девијантно понашање појединаца, па између осталог и суицид. Резултати су показали да коцка, као облик девијантног понашања, може представљати основни извор прихода, која за собом повлачи и друге видове девијантног понашања, гдје чак 17% незапослених испитаника

потврђује да свакодневно игра игре на срећу. Такође, резултати су показали да ни парафилије, као облик сексуалне девијантности, нису искључене из овог друштва, као и насиље кроз различите облике, гдје можемо запазити да 15% испитаника потврђује да је у њуховим породицама присутно агресивно понашање, а да су несугласице и свађе присутније код незапослених супружника (42,8%) и између незапослених родитеља и њихове дјеце (43,8%). Ово емпиријско истраживање показује да се више од половине младих испитаника налази у статусу незапослених лица и тиме остаје на трагу Мертоновог концепта аномije, јер су им друштвени услови онемогућили стицање материјалних примања, а самим тим усвајање одређених културних вриједности, као што су статус и успјех. Неприлагођеност појединца и одређених друштвених група, савременим глобализацијским промјенама, још један је услов за ширење девијантних појава. С тим у вези, истраживачка потврда ауторке Биљане Милошевић Шошо о друштвеној условљености девијантног понашања, представља допринос науци ради „освјешћења” заједнице и указивања на мјере за побољшање друштвеног стања и усвајања адекватног вриједносног система.

У закључним разматрањима, ауторка указује на значај изучавања социјално патолошких проблема, за чије ширење јесу важни социокултурни чиниоци у друштву Републике Српске. Ауторка наводи и адекватне мјере како би се стремиле ка развоју „здравог друштва”, посредством измјена, не само у понашању појединаца, већ и у друштвено економским односима, успостављањем правилности и законитости у сфери економије и политике, усвајањем „здравих” вриједности и међуљудских односа. Да анализа девијантног у савременом друштву није непотпуна, говори нам и додаток, у књизи, у виду пледоајеа, о социопатолошким обиљежјима дјеловања у дигиталној сфери. Уз првобитно навођење недостатака истраживања сајбер криминала на простору Републике Српске (то је проблем који често прелази државне границе), свједочи смо времена информатичке револуције, развоја техноологије, умрежавања друштва, па самим тим и масовног комуницирања. На основу тога, незаобилазан проблем савременог друштва јесте сајбер криминал. Увидом у резултате истраживања, ауторка закључује да су нове технологије постале „неминовности које су се успјешно „инфилтрирале” у све сегменте свакодневног живота” (Милошевић Шошо, 2018, стр.104). На основу емпиријског истраживања, добијени резултати показују на негативну статистику жртава сајбер насиља, гдје је чак 1,8% испитаника дало одговор да је врло често било изложено таквом облику насиља, док је 4,5% било жртва понекад. Резултати показују да свакодневним кориштењем друштвених мрежа, испитаници су изложени сајбер криминалу, попут крађе личних података или крађи идентитета, крађи кредитних картица, злоупотреби профила, проституцији. Представљањем резултата истраживања, ауторка наводи да би на овакве деликвентне активности требало превентивно дјеловати, нарочито код млађег узраста и тиме се залаже за друштвену освијешћеност када су у питању овакви облици патолошког понашања.

Можемо рећи и да књига „Девијантне појаве у Републици Српској” доприноси бољем разумијевању патолошких понашања, различитим узрочницима оваквих друштвених феномена, као и потпунијем сагледавању проблема девијантног понашања, не само у нашем друштву, већ и шире. Увидом у сам проблем, а то су девијантне појаве, пред нама је битна теоријска и емпиријска грађа за социологију, али и подстицај за даља истраживања патолошких појава у Републици Српској.

Milica B. Šiljak¹
University of East Sarajevo
Faculty of Philosophy Pale
Department of Sociology
Pale (Republic Srpska - Bosnia and Herzegovina)

CONTRIBUTION TO THE RESEARCH OF PATHOLOGICAL PHENOMENA IN REPUBLIC SRPSKA

(Biljana Milošević Šošo, *Deviant behaviour in Republic Srpska*, East Sarajevo, Institute for Textbooks and Educational Resources, 2018, 118 pages)

(*Translation In Extenso*)

Abstract: The article “Deviant behaviour in Republic Srpska” by Biljana Milošević Šošo, represents a scientific contribution to the study of sociopathological phenomena with special reference to the societies in the transition process. The monograph is a synthesis of the most important theoretical approaches in sociological pathology and empirical indicators of the most common forms of deviant behaviour in Republic Srpska. The author expresses her critical attitude towards the existing social-value system, which is a determinant for the emergence and development of specific forms of sociopathological behaviour in the society in Republic Srpska.

Keywords: deviant behaviour, social conditioning, Republic Srpska

The monograph *Deviant behaviour in Republic Srpska* by Biljana Milošević Šošo, written on 118 pages, is part of the results of the scientific research entitled *Social Changes in Republic Srpska* from 2016 and 2017. The book represents the author’s study on the factors of deviant behaviour in Republic Srpska, as well as social conditions which have an effect on the emergence and expansion of deviant behaviour. Besides the Preface, Introduction and Conclusion with appropriate references and the summary translated into English, the book also contains a theoretical and conceptual framework for understanding the problem and empirical research presented in tables.

In the Introduction, the author familiarizes us with the main subject of the research, the deviant phenomena in Republic Srpska, pointing out the complexity of interactions between the individual and the society, as well as the conditioning of such phenomena by the society. A need is emphasized for a multidisciplinary approach to this problem but considering individual approaches to psychology, criminal law, and sociology of crime, in order to support social practices for the prevention of different forms of pathological behaviour. At the very beginning, such attitude indicates that the author approaches the problem in

¹ milica.siljak@ffuis.edu.ba

an adequate and systematic way and that the results of the research will be very significant for the community that seeks preventive action.

The first chapter “Theoretical-conceptual framework for understanding the problem” starts from the definition of deviance with the indications that something qualified as “deviant” oscillates in different periods of time within a particular society. The author considers the notion of deviance based on the teaching of the most significant sociologists, such as Durkheim, Merton, Lemert, and Becker, as well as from the aspects of our local sociologists. The notion of deviant is completely explained by presenting the results of the empirical research in the second part of the monograph. “Deviant behaviours are specific indicators which show structural social disorders – where individuals tend to fulfil their needs or satisfy their urges in a socially unacceptable or less acceptable way” (Milošević Šošo, 2013, p. 38). Besides the determination of the term, there are also the most important criteria for determining deviance, including Fromm’s criteria. Fromm divides them into normative, reactive, valuative criteria and the criterion of human needs. Pointing out Fromm’s conclusions that the cause of deviance can be found in class inequality and in such social conditions in which an individual feels insecure, we can conclude that our society is also in the conditions where individuals manifest behaviour characterized as deviant. It is important to emphasize that the author has also approached the criteria from the aspect of criminology and psychology, thus ensuring that the approach in studying deviance is not unilateral and incomplete.

Apart from defining the criteria for determining deviance, the author states the typologies of deviant behaviour, the most significant of which are those offered by the school of positivism and functionalism, but also our national sociologists such as Đurić, Janković and Pešić, Jugović, and Špadijer-Džinić. The significance of sociological theories is emphasized in order to demonstrate the social influence on deviant behaviour, in this case in the society of Republic Srpska. The most influential theories include the French school and its representatives (Gabriel Tarde, Emil Durkheim), the German school of sociology and its representatives (Franz von Liszt, Gustav Aschaffenburg), the Chicago school and its representatives (Shaw and McKay, William Thomas and Florian Znaniecki, Louis Wirth, Edwin Sutherland, Daniel Glazer). Also, the author gives advantage and significance to the contemporary sociological theories for studying deviance, especially the theory of anomie, the theory of subcultures, and the theory of differential opportunities. At the end of the first part, the author points out the social significance of studying the contemporary sociopathological phenomena, starting from the contributions to studying by Plato, Aristotle, Cicero and Seneca from the Ancient period, through the Age of Enlightenment, to the emergence of Positivism, with the outstanding importance of Lombroso.

“It can be concluded that the social significance of studying sociopathological problems is evident throughout history and that its intensity does not weaken even today” (Milošević Šošo, 2018, p.34). Next, there is the author’s explanation of the influence of the environment on deviant behaviour, with an emphasis on the importance of socialization, in this case, unsuccessful socialization. It is rightly stated that education, science and culture have a great influence on shaping the consciousness and that unsuccessful socialization contributes to destabilization of the social and value systems.

The second part of the book entitled “Empirical Research” primarily presents the aims and tasks of the research. The task is to determine the existence of deviant phenomena

in the society of Republic Srpska, as well as the influence of sociocultural factors on the emergence and development of deviant phenomena. The aim is to establish determinants which affect the development and expansion of deviant phenomena in Republic Srpska. After setting a hypothetical framework that deviance is the outcome of the impossibility of cultural accomplishment, a field survey was conducted by using the quota sample of 220 respondents in seven municipalities of Republic Srpska from October 2016 to January 2017. By presenting the socio-demographic characteristics of the respondents, as well as other research findings, the author shows excellent methodological knowledge and resourcefulness when processing and analyzing data, which are also presented in the tables. The empirical indicators lead to the conclusion that deviant behaviours are, among other things, the consequence of war events which took place in the territory of former Yugoslavia, starting from the 1990s, and they manifest themselves in the form of crime, corruption, destruction, self-destruction of personality and a shattered value system. The results of the research show that the most common forms of deviant behaviour in the society of Republic Srpska are crime (91.4% of respondents consider crime as the most common form of deviant behaviour) and corruption (89.5% respondents believe that corruption in the form of bribery is the most pronounced in the society of Republic Srpska), whereas unemployment and poverty are among the biggest problems in that society (98.6% of respondents agree that unemployment is the biggest social problem, and 91.8% claim it is poverty). As the author states, certain "newfangled" social values are imposed on the individual and a large part of the population in the society of the Republic Srpska, and their behaviour of the individual will depend on the choice of such values. "The most severe forms of deviant (including criminal) behaviour are expressed in the societies with pronounced social inequalities, as well as in the societies with high rates of poverty and unemployment" (Milošević Šošo, 2018, p. 47). Based on the obtained results of the empirical research, we notice that poverty and unemployment are seen as a very common phenomenon in transition societies, such as the society of Republic Srpska.

By studying the influence of post-modern values on the development of deviant behaviours, the author properly states that material needs have become dominant, thus changing the individual's value system, which is utilitarian-oriented. The results show that traditional values are under the attack of the new ones, which can lead to a crisis of consciousness, and consequently of the society. Through the presentation of the results of the research, we can notice the author's critical attitude towards the phenomena present in the society of Republic Srpska, such as corruption, emergence of precariat (as a consequence of insufficient adaptation of individuals to new trends and pressures of globalization), relying on Standing's interpretation of precariat and precarity, which can cause deviant behaviour of individuals, and even suicide. The results have shown that gambling, as a form of deviant behaviour, could represent a basic source of income, which also brings along other forms of deviant behaviour, where as many as 17% of the unemployed respondents have confirmed that they play games of chance on a daily basis. Also, the results have shown that even paraphilias, as a form of sexual deviance, are not excluded from this society, and the same refers to violence through different forms, where 15% of respondents have confirmed that aggressive behaviour is present in their families, and that disagreements and quarrels are more present with unemployed spouses (42.8%) and between unemployed parents and their children (43.8%). This empirical research shows that more than a half

of young respondents are unemployed and thus remain on the trail of Merton's concept of anomie, because social conditions prevent them from acquiring material income, thus from adopting certain cultural values, such as status and success. The maladaptation of individuals and certain social groups to modern globalization changes, is another condition for the expansion of deviant phenomena. In that respect, the research confirmation of the author Biljana Milošević Šošo of the social conditioning of deviant behaviour is a contribution to science for "awakening" the community and pointing to the measures for improving the social situation and the adoption of an adequate value system.

In the concluding remarks, the author points out the importance of studying sociopathological problems, and the sociocultural factors which are important for their spread in the society of Republic Srpska. The author also lists adequate measures to strive for the development of a "healthy society", through the change, not only in the behaviour of the individual, but also in socioeconomic relations, by establishing regularity and legality in the sphere of economy and politics, adopting "healthy" values and interpersonal relations. The appendix in the book, in the form of a plea, about the sociopathological features impacting the digital sphere, shows that the analysis of the deviant in modern society is complete. First, the shortcomings of cybercrime in Republic Srpska are cited (it is a problem that often crosses national borders). We are witnessing an era of information revolution, technology development, social networking, and therefore mass communication. Based on that, cybercrime is definitely an unavoidable problem in modern societies. By looking at the research results, the author concludes that "new technologies have become inevitable and have successfully 'infiltrated' all the segments of everyday life" (Milošević Šošo, 2018, p. 104). Based on the empirical research, the obtained results show negative statistics of victims of cybercrime, where as many as 1.8% of the respondents answered that they were very often exposed to this form of violence, whereas 4.5% were sometimes exposed to it. The results show that respondents who use social networks on a daily basis are exposed to cybercrime, such as personal information or identity theft, credit card theft, profile abuse, prostitution. Presenting the results of the research, the author states that such delinquent activities should be prevented on time, especially among younger people. Thus, she advocates social awareness when it comes to these forms of pathological behaviour.

We can conclude that the book *Deviant behaviour in Republic Srpska* contributes to better understanding of pathological behaviours, with various causes of such social phenomena, as well as to the broader perception of the problem of deviant behaviour, not only in our society, but also beyond. By closely looking at the problem itself, i.e. deviant phenomena, we have a valuable and empirical material for sociology, but also an incentive for further research of pathological phenomena in Republic Srpska.

REFERENCES / ЛИТЕРАТУРА

- Milošević Šošo, B. (2018). *Deviant behaviour in Republic Srpska*. Istočno Sarajevo: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva. [In Serbian].
- Milošević Šošo, B. (2013). *Multiethnic society and deviant behaviour*. Istočno Sarajevo: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva. [In Serbian].